

Nieruchomości ziemskie nieprawnie rozparcelowane w województwie krakowskim na podstawie dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej z września 1944 r.

Land properties parcelled out unlawfully in the Cracow Voivodeship under the decree on agricultural reform of September 1944

Mirosław Kłusek

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Streszczenie. W polskiej historiografii dotyczącej realizacji dekretu PKWN z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej mało jest prac podejmujących analizę aspektów prawnych i ich konsekwencji dla osób fizycznych i prawnych, których majątki ziemskie zostały przejęte na cele związane z realizacją tegoż dekretu. Celem artykułu jest zaprezentowanie jednej z ważnych kwestii dotyczących przeprowadzenia reformy rolnej w Polsce po II wojnie światowej. Podczas realizacji wrześniowego dekretu PKWN niektóre majątki ziemskie zostały nieprawnie rozparcelowane. Wynikające z tego tytułu problemy przedstawiono na przykładzie woj. krakowskiego. Opierając się na materiałach archiwalnych zgromadzonych w centralnych i oddziałowych archiwach państwowych oraz opublikowanych aktach prawnych dotyczących realizacji dekretu PKWN z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, stwierdzono iż: ze względu na pośpiech prowadzonych prac i bałagan panujący w dokumentacji gromadzonej przez polskie władze komunistyczne, komisje parcelacyjne, kierując się głodem ziemi wśród ludności zamieszkującej wieś, w wielu miejscach Polski, rozparcelowały także te majątki ziemskie, które były wyłączone z parcelacji na podstawie art. 2 pkt. e dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej. Problem niesłusznie rozparcelowanych majątków miał uregulować dekret z 28 listopada 1945 r. o przejęciu niektórych nieruchomości ziemskich na cele reformy rolnej i osadnictwa. Zgodnie z nim na cele reformy rolnej oraz osadnictwa mogły być przejęte nieruchomości ziemskie niepodpadające pod działanie wrześniowego dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej. Właścicielom, którzy utracili nieruchomości ziemskie w myśl przywołanego wyżej listopadowego dekretu, przysługiwało tytułem ekwiwalentu prawo otrzymania nieruchomości ziemskiej o równej jakości i wartości. Jak wynika ze zgromadzonych materiałów archiwalnych, otrzymanie

rzeczywistej rekompensaty przez poszkodowanych właścicieli ziemskich było trudne do realizacji.

Słowa kluczowe: reforma rolna • nieruchomości ziemskie • Polska Ludowa • obrót ziemią

Abstract. On 6th September, 1944 The Polish Committee of National Liberation (PKWN) issued the decree on agricultural reform. The decree was the essential legal act, the base of agricultural reform in Poland after World War II. It determined rules and trends of introducing it. Polish historiography concerning implementing of the decree of 6th September 1944 on agricultural reform does not comprise numerous studies on its legal aspects and their consequences for both individual and legal entities which properties were taken over as a result of implementing it. The aim of the article is to present one of very important issues concerning agricultural reform in Poland after the World War II. While implementing the decree some properties were parcelled out unlawfully. The issues stemming from it were presented on the basis of the Cracow Voivodeship. Based on the historical archives collected in the headquarter and department state archives and on published legal acts concerning implementing of the decree of PKWN of 6th September 1944 on agricultural reform, it was stated that: as a result of rush and mess in activities of Polish communist government, parceling committees, driven by 'hunger of land' parcelled out these land properties which were excluded from it in accordance to the art. 2 of the decree of agricultural reform. The problem of land properties unlawfully parcelled out was supposed to be regulated by the decree of 28th November 1945 on taking over some land properties for the aims of agricultural reform and settlement. It accepted the fact that land properties excluded from the decree of 6th September 1944 could be taken over to accomplish the aims of agricultural reform and settlement. The owners who lost their properties under the stated above November decree were entitled to receive a full compensation of equal quality and value to the lost one. Concluding from the collected archive materials, receiving a full compensation by the victims was difficult to accomplish.

Key words: agricultural reform • land property • Polish People's Republic • land turnover

Wstęp

Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego o przeprowadzeniu reformy rolnej z 6 września 1944 r. był podstawowym aktem prawnym, na podstawie którego zrealizowana została reforma rolna w Polsce po II wojnie światowej. Określał on główne kierunki i zasady jej przeprowadzenia.

W polskiej historiografii dotyczącej realizacji dekretu PKWN z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej mało jest prac, które próbowałyby analizować aspekty prawne i ich konsekwencje dla osób fizycznych i prawnych podpadających pod postanowienia dekretu na tle procesów historycznych.

Przyczyny należy upatrywać w ograniczonych możliwościach badawczych historiografii doby PRL. W tym okresie powstało wiele opracowań dotyczących reformy rolnej po II wojnie światowej, ale ukierunkowanych głównie na ukazanie pozytywnej roli władz komunistycznych w poprawie struktury agrarnej i sytuacji mieszkańców wsi.

Po przemianach w 1989 r. i uwolnieniu nauk historycznych z ograniczeń ideologicznych, należało oczekiwać, że przynajmniej część historyków poszuka nowego podejścia

do problemów gospodarczych pierwszych lat po II wojnie światowej. Niestety, pomimo braku ograniczeń dla prowadzenia badań naukowych i coraz większej dostępności materiałów źródłowych, nie powstają prace dotyczące realizacji dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej w powiązaniu z aspektami prawnymi w kontekście procesów historycznych. Ukazuje się natomiast wiele publikacji z obszaru historii politycznej tego okresu. Wytłumaczeniem dla tej sytuacji jest zapewne zapotrzebowanie na opracowania tego rodzaju, często wykorzystywane do doraźnych celów politycznych. Po drugie, historia decydującego się na badania aspektów prawnych realizacji reformy rolnej czeka mnóstwo pracy (Kłusek, 2014), bowiem wymagają one bardzo szerokiej kwerendy archiwalnej.

Artykuł ma na celu przedstawienie jednej z ważnych kwestii związanych z dekretem o przeprowadzeniu reformy rolnej. Podczas realizacji wrześniowego dekretu PKWN część nieruchomości ziemskich została nieprawnie rozparcelowana. Zbadanie rozmiarów tej procedury w skali ogólnopolskiej wymaga długich i żmudnych prac. Na obecnym etapie badań zamknięte zostały prace badawcze dotyczące województwa krakowskiego. Opublikowanie ich dostarcza nam już pewnych informacji o zakresie tego problemu w kraju.

Materiały i metody

Główną bazę źródłową pracy tworzą dokumenty znajdujące się w centralnych i oddziałowych archiwach państwowych. Najwięcej dokumentów dotyczących początkowej fazy realizacji reformy rolnej znajduje się głównie w Archiwum Akt Nowych (Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych II) i Archiwum Narodowym w Krakowie (Wojewódzki Urząd Ziemski w Krakowie. Pełnomocnik Rządu Tymczasowego dla spraw reformy rolnej na województwo i Urząd Wojewódzki Krakowski 1947–1950).

Do materiałów archiwalnych wytworzonych tuż po II wojnie światowej historycy podchodzą z dużą ostrożnością. Z pewnością jest to słuszne, jeżeli weźmie się pod uwagę, że tworzyły je najczęściej instytucje związane z władzami komunistycznymi. Jednak w przypadku dokumentów pochodzących z Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych oraz urzędów ziemskich i wojewódzkich trudno podważać ich wiarygodność.

Ponadto oprócz akt Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, wojewódzkich urzędów ziemskich oraz urzędów wojewódzkich cennym uzupełnieniem bazy źródłowej w kwestiach dotyczących aspektów prawnych, związanych z realizacją dekretu PKWN z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, okazały się akty prawne opublikowane głównie w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej i Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych.

Zastosowanie metody badawczej polegającej na analizie dokumentów archiwalnych oraz wydawnictw urzędowych, w odczuciu autora, w znaczny sposób umożliwiło zrealizowanie zamierzonego celu.

Bezprawna parcelacja i kwestia ekwiwalentu z tego tytułu

Ze względu na pośpiech, bałagan, trudności w kontroli oraz brak w wielu majątkach ziemskich niezbędnych planów i wyciągów z rejestru hipotecznego, komisje parcelacyjne, kierując się głodem ziemi, w wielu miejscach Polski, rozparcelowały także te majątki ziemskie, które były wyłączone z parcelacji na zasadzie art. 2 pkt. E dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej (AAN, sygn. 1895, s. 16).

Problem niesłusznie rozparcelowanych majątków miał uregulować dekret z 28 listopada 1945 r. o przejęciu niektórych nieruchomości ziemskich na cele reformy rolnej i osadnictwa (Dz. U. RP 1945, nr 57, poz. 321). Zgodnie z art. 1 dopuszczał on, iż na cele reformy rolnej oraz osadnictwa mogły być przejęte następujące nieruchomości ziemskie niepodpadające pod działanie dekretu z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej:

- „1. Pozostałe po osobach przesiedlających się do Związku Socjalistycznych Republik Rad:
2. które w związku z wojną lub okupacją zostały przeznaczone na specjalne cele związane ze zmianą użytkowania (poligony, lotniska, zalesienie, drogi itp.), jeżeli utrzymanie tego rodzaju użytkowania nie leży w interesie Państwa;
3. wszelkie nieruchomości ziemskie, które w toku przeprowadzania reformy rolnej zostały w terminie do dnia 1 sierpnia 1945 r. faktycznie rozparcelowane” (Dz. U. RP 1945, nr 57, poz. 321).

Właścicielom, którzy utracili nieruchomości ziemskie, w myśl wyżej wymienionych punktów 1, 2 i 3, przysługiwało tytułem ekwiwalentu prawo otrzymania nieruchomości ziemskiej o równej jakości i wartości.

W związku z tym rząd zalecał, aby już rozparcelowane majątki nie były zwracane dawnym właścicielom. Tytułem rekompensaty (ekwiwalentu) proponował wystawienie poszkodowanym właścicielom majątków specjalnych zaświadczeń. Na ich podstawie mogliby oni otrzymać majątki o takim samym obszarze za Ziemiach Zachodnich. W ten sposób przestałby istnieć problem gospodarczo-polityczny, a pokrzywdzeni właściciele ziemscy otrzymaliby majątki ponemieckie (AAN, sygn. 1895, s. 16).

Przy wycenie majątków ziemskich przejętych na cele reformy rolnej oraz gospodarstw rolnych wydzielanych tytułem ekwiwalentu na podstawie postanowień dekretu z 28 listopada 1945 r. posiłkowano się przepisami instrukcji Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z 12 grudnia 1946 (Dziennik Urzędowy Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych 1947, nr 1, poz. 7), uzupełnionymi instrukcją Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z 19 sierpnia 1948 (AN Kraków, sygn. 3038). Instrukcja z sierpnia 1948 r. określała zasady postępowania w przypadku wydzielenia ekwiwalentu na Ziemiach Odzyskanych w zamian za grunty przejęte na Ziemiach Dawnych. Przy zaliczeniu obiektów do okręgów ekonomicznych zamierzano kierować się następującymi zasadami:

- „a) I okręg ekonomiczny na Ziemiach Dawnych odpowiada strefie podmiejskiej okręgu I i II na Ziemiach Odzyskanych;
- b) II okręg ekonomiczny na Ziemiach Dawnych odpowiada strefie dogodnych warunków ekonomicznych w I i II okręgu na Ziemiach Odzyskanych;

- c) III okręg ekonomiczny na Ziemiach Dawnych odpowiada strefie zróżnicowanych warunków ekonomicznych w II okręgu ekonomicznym na Ziemiach Odzyskanych” (AN Kraków, sygn. 3038).

Resztówki tytułem ekwiwalentu

Zdarzały się przypadki, że zgodnie z listopadowym dekretem z 1945 r. właścicielom rozparcelowanych nieruchomości ziemskich, które zostały później uznane za niepodpadające pod działanie dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej, przyznawano tytułem ekwiwalentu niepodzielne części tych nieruchomości, tzw. resztówki (AN Kraków, sygn. 3138, Rozporządzenie..., s. 3). Resztówki stanowiły część nieruchomości ziemskiej, która nie została rozparcelowana. Najczęściej był to zespół pałacowo-parkowy lub dworsko-parkowy. Warunkiem koniecznym do otrzymania resztówki było zrzeczenie się przez byłych właścicieli ziemskich swoich roszczeń, jakie im przysługiwały na zasadzie art. 2, ust. 1 listopadowego dekretu. Z takim postępowaniem nie zgadzały się organy rządowe. Według Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych taka praktyka była sprzeczna z intencją i duchem listopadowego dekretu oraz niosła za sobą niepożądane konflikty w terenie. Nadzieleni ziemią chłopci sprzeciwiali się obejmowaniu resztówki przez byłego właściciela, który później często zgłaszał pretensje do nadzielonych. W celu zapobiegnięcia powstawaniu konfliktowych sytuacji Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych zakazało urzędom wojewódzkim występowania do ministerstwa z wnioskami o przyznanie ekwiwalentu w formie resztówki z rozparcelowanej, a należącej uprzednio do danego właściciela nieruchomości ziemskiej (AN Kraków, sygn. 3138, Rozporządzenie..., s. 3).

Ponadto ministerstwo zaleciło urzędom wojewódzkim sporządzenie sprawozdań zawierających dane na temat przyznania resztówek właścicielom rozparcelowanych majątków ziemskich, które zostały uznane za niepodpadające pod działanie dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej. Urząd Wojewódzki w Krakowie, kierując się zarządzeniem Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, 5 listopada 1947 r. wysłał w tej sprawie pismo do Referatów Rolnictwa i Reform Rolnych powiatów województwa krakowskiego (AN Kraków, sygn. 3138, Pismo Urzędu..., s. 1, Rozporządzenie..., s. 3).

Z odpowiedzi przesłanych przez powiatowe referaty wynikało, iż w powiecie bialskim częściowo zostały rozparcelowane dwa majątki ziemskie, niepodpadające pod działanie dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej: Schmeja Edmund, Kęty oraz Then Stanisław, Bulowice (Mały Czaniec) (AN Kraków, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Bialskiego..., s. 7–8). Spadkobiercy Edmunda Schmeji pozostali na niepodzielnej resztówce, bez jakiegokolwiek decyzji urzędowej, a w przypadku spadkobierców Schmeji Alojzego otrzymali oni w tymczasowe użytkowanie 7 ha gruntu (AN Kraków, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Bialskiego..., s. 7–8, Kłusek, 2014).

Na terenie powiatu miechowskiego, tytułem ekwiwalentu byłym właścicielom ziemskim zostały przyznane z rozparcelowanych majątków ziemskich dwie resztówki (AN Kraków, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Miechowskiego...,

s. 19). W marcu 1946 r. zwrócono ok. 4 ha byłym właścicielom majątku Bukowska Wola, a w Luborzycy ok. 7 ha gruntu wraz z młynem. W powiecie olkuskim została wydana jedna resztówka. Spadkobiercy Jana Chrzanowskiego, byłego właściciela majątku Szczodrkowice otrzymali w lipcu 1946 r. resztówkę o powierzchni ok. 5,5 ha (AN Kraków, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Olkuskiego..., s. 27). Natomiast w pozostałych starostwach województwa krakowskiego: bocheńskim, chrzanowskim, dąbrowskim, myślenickim, nowosądeckim, nowotarskim, tarnowskim, wadowickim nie odnotowano przypadków przyznania byłym właścicielom ziemskim resztówek, jako ekwiwalentu za zrzeczenie się praw przysługujących im w świetle przepisów art. 2, ust. 1 dekretu z 28 listopada 1945 (AN Kraków, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Bocheńskiego..., s. 9, Pismo Starostwa Powiatowego w Chrzanowskiego..., s. 13, Pismo Starostwa Powiatowego Dąbrowskiego..., s. 15, Pismo Starostwa Powiatowego Myślenickiego..., s. 21, Pismo Starostwa Powiatowego Nowosądeckiego..., s. 23, Pismo Starostwa Powiatowego Nowotarskiego..., s. 25, Pismo Starostwa Powiatowego Tarnowskiego..., s. 29, Pismo Starostwa Poniatońskiego Wadowickiego..., s. 31, Kłusek, 2014).

Doniesienia powiatowych referatów miały się ze stanem rzeczywistym dla województwa krakowskiego na początku 1947 r. W świetle dokumentów znajdujących się w Archiwum Akt Nowych, w zespole Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych w województwie krakowskim, w tym czasie istniał problem majątków ziemskich rozparcelowanych bez podstawy prawnej, w których nie dokonano przepisania prawa własności na rzecz nabywców w województwie krakowskim – stan na luty 1947 r. Z danych zamieszczonych w tabeli 1 wynika, iż w 11 powiatach bezprawnej parcelacji zostało poddanych 41 majątków ziemskich. W wyniku akcji parcelacyjnej pomiędzy 1410 nabywców rozdzielono ponad 1400 ha ziemi.

Tabela 1. Zestawienie majątków ziemskich rozparcelowanych bez podstawy prawnej, w których nie dokonano przepisania prawa własności na rzecz nabywców w województwie krakowskim – stan na luty 1947 r.

Table 1. The list of landed estates parcelled without lawful basis, in which there was no transformation proprietorship into purchasers in Krakow Voivodeship. As of February 1947

Powiat	Nazwa nieruchomości	Imię i nazwisko właściciela	Obszar [ha]		Rozparcelowano [ha]	Liczba nabywców	Obszar resztówki [ha]	Uwagi
			Ogólny [ha]	Użytków rolnych [ha]				
Biała	Bulowice	Then Stanisław	34,41	32,29	25,25	10	8,60	Resztówka w posiadaniu właściciela
	Kąty-Bulowice	Spadkobiercy Edmunda Szejki	52,85	47,44	21,39	12	31,46	Resztówka w posiadaniu właściciela
Bochnia	Urzędzia	22 właścicieli działek indywidualnych	56,20	-	54,20	86	2,00	Majątek opuszczony, pozrydowscy właściciele mieli się zgłosić
	Rdzawa	Zbigniew i Janina Wesółwscy	67,08	40,12	33,6	36	2,36	Resztówkę stanowił las
Brzesko	Roztoka	Władysław i Zofia Stachoń	48,68	-	43,48	34	5,20	Resztówka w posiadaniu właściciela
Dąbrowa	Świebodzia	Ferderyka Weissbard Jakub Chill Adolf Chill Dawid Chill	34,44	32,76	32,64	48	1,80	-
	Karsy	Menasche Fisch Izzydor Fisch	185	-	38,8	48	2,80	Sprawa w toku podziału rozpoczętego przed 1 września 1939 r.

Tabela 1. cd. / Table 1. cont.

Powiat	Nazwa nieruchomości	Imię i nazwisko właściciela	Obszar [ha]		Rozparcelowano [ha]	Liczba nabywców	Obszar resztówki [ha]	Uwagi
			Ogólny [ha]	Użytków rolnych [ha]				
Chrzanów	Dubowa	Antoni Jaskuła	39,60	-	17,11	20	22,39	Resztówka w posiadaniu właściciela
	Chorowice	Jadwiga Malkiewicz	23,81		19,61	20	4,20	-
	Gaj	Józef Padlewski	10,15		10,15	13	-	-
		Zofia Padlewska	20,71		12,39	19	8,32	-
	Pleszów	Ignacy i Julia Murzyn	45,75		38,30	50	7,45	
		Zofia Rozimanyrowicz	47,40		35,90	56	11,50	-
		Zofia Sydorowa	45,65		30,65	81	15,00	-
	Ochodze	Jadwiga Strzemeska	43,53		43,53	49	-	-
		Stanisław Grodzicki	46,81		40,84	33	5,97	-
	Skotniki	Danuta Grodzicka	25,06		25,06		-	-
Stanisław Palczewski		23,99		23,99	22	-	-	
Kraków	Rzeszotary	Anna Oświęcimska	92,26	47,24	39,60	32	2,10	Pozostała część nierozparcelowana, oprócz resztówki, stanowiła las

	Sutków	Andrzej i Irena Przybyłscy	43,77		39,77	33	4,00	-
Kraków	Rajsko	Jan Roszowski	65,58	40,20	35,50	26	3,75	Pozostała część nierozparcelowana, oprócz resztówki, stanowiła las
	Brzezie	Jadwiga Gumińska	28,86		15,94	23	12,92	-
	Kościelniki	Zbigniew i Jadwiga Brabcowic	32,60		32,60	69	-	-
	Łukowice	Związek Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej	246,00	160,70	34,70	20	8,00	Pozostały obszar nierozparcelowany (118 ha) był w posiadaniu drobnych dzierżawców, a pozostała część w posiadaniu właściciela
Miechów	Bukowska Wola	Spadkobiercy Józefa Taklińskiego	59,08	48,51	55,00	26	4,08	-
	Sewerynów	Ludmiła Lisicka	60,00	48,60	47,50	25	12,50	-
	Grębocin	Zygmunt Kowalewski w 7/8 i Jerzy Kader w 1/8	47,63		37,63	20	10,00	-
	Mniszów	Jerzy Kader	15,58		12,48	9	3,10	-

Tabela 1. cd. / Table 1. cont.

Powiat	Nazwa nieruchomości	Imię i nazwisko właściciela	Obszar [ha]		Rozparcelowano [ha]	Liczba nabywców	Obszar resztówki [ha]	Uwagi
			Ogólny [ha]	Użytków rolnych [ha]				
	Luborzyca	Maria Kozłowska	32,35		12,48		7,10	Objęte jednym planem parcelacyjnym, pozostata część nierozparcelowana stanowiła gospodarstwo rybne
		Józef Amoreax	32,35		32,35	48	-	
	Pobiednik	Kazimiera Bieroń	74,36	31,69	21,60	8	-	Pozostata nierozparcelowana część majątku ziemskiego stanowiła gospodarstwo rybne
	Morgi	Edward Bieroń	98,00	29,06	14,50	8	-	-
Myslenice	Czuszów	Piotr Zawadzki	42,83		17,00	22	25,83	-
	Gluzy	Hinda Potok	23,27		21,27	21	2,00	-
	Winiary	Jadwiga Krasicka	35,18		26,71	28	5,47	-
	Zięczyce	Stanisław Feil	20,51		14,00	14	6,51	-
Tarnów	Świebodzin	Jan i Maria Gubernat	57,22	48,61	53,32	40	3,90	-
	Żyłobiec	Zofia Marszałkiewicz	52,85	49,22	42,25	35	10,60	-

	Gromnik I	Marian Czechowski	42,81		42,81	47	-	-
	Gromnik II	Tadeusz Smolecki	46,59		41,89		4,70	-
	Buchcice	Maria Stepieńska	55,44	42,08	53,64	47	1,80	-
	Szczordkowice	Spadkobiercy Jana Chrzanowskiego	59,04	48,93	53,51	59	5,53	-
	Tomaszowice	Stefania Bogusz	34,72		34,72	34	-	-
Olkusz	Stryszów	Władysław Bieniewski	35,12	39,42	66,96	55	10,00	-
		Anna Bieniewska	68,13	47,40			-	-
	Wielkie Drogi	Zofia Brandys	49,56	37,82	26,29	25	14,75	-
Razem			2419,81	-	1442,44	1410	289	Grunty nierozparcelowane stanowiły lasy, stawy i wikliny

Źródło: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, sygn. 1776.

Source: Archive of New Certificates in Warsaw. Ministry of Agriculture and Agrarian Reforms, 1776.

Podsumowanie

W wyniku przeprowadzonych badań zostało ustalone, iż po II wojnie światowej podczas realizacji dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej niektóre nieruchomości ziemskie zostały nieprawnie rozparcelowane. Przypadki te często były wynikiem pośpiechu, bałaganu, trudności w kontroli oraz braku w wielu majątkach ziemskich niezbędnych planów i wyciągów z rejestru hipotecznego.

Czynniki rządowe, dostrzegając problem niesłusznie rozparcelowanych majątków, wydały w listopadzie 1945 r. dekret o przejęciu niektórych nieruchomości ziemskich na cele reformy rolnej i osadnictwa. W świetle jego postanowień na cele reformy rolnej oraz osadnictwa mogły być przejęte również pewne rodzaje majątków ziemskich, które nie podpadały pod działanie dekretu z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej. Tym samym została wstrzymana akcja zwracania już rozparcelowanych majątków dawnym właścicielom. Planowano, aby tytułem rekompensaty (ekwiwalentu) poszkodowani właściciele otrzymywali majątki o takim samym obszarze za Ziemiach Zachodnich. W ten sposób przestałby istnieć problem gospodarczo-polityczny, a pokrzywdzeni właściciele ziemscy otrzymaliby majątki poniemieckie.

Zdarzały się również przypadki, że zgodnie z listopadowym dekretem z 1945 r. właścicielom rozparcelowanych nieruchomości ziemskich, które zostały później uznane za niepodpadające pod działanie dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej, przyznawano tytułem ekwiwalentu niepodzielne części tych nieruchomości, tzw. resztówki. Powodowało to opór ze strony nadzielonych ziemią chłopów. Sprzeciwiali się oni obejmowaniu resztówki przez byłego właściciela, który później często zgłaszał pretensje do nadzielonych. W celu zapobieżenia powstawaniu konfliktowych sytuacji Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych zakazało urzędom wojewódzkim występowania do ministerstwa z wnioskami o przyznanie ekwiwalentu w formie resztówki z rozparcelowanej, a należącej uprzednio do danego właściciela nieruchomości ziemskiej.

Z materiałów zgromadzonych przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych wynika, że w województwie krakowskim istniał problem majątków ziemskich rozparcelowanych bez podstawy prawnej. Jednak biorąc pod uwagę skalę przejęcia nieruchomości ziemskich na cele związane z realizacją reformy rolnej, majątki ziemskie nieprawnie przejęte stanowiły nikły odsetek.

Bibliografia

- Archiwum Akt Nowych (AAN), Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych II, sygn. 1895, Pismo Pełnomocnika Rządu RP do Spraw Akcji Siewnej na województwo warszawskie do Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych, 22 czerwca 1946 r., s. 16.
- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II (UW Krakowski II), sygn. 3038, Instrukcja ministra Rolnictwa i Reform Rolnych w sprawie oszacowania niektórych nieruchomości ziemskich tak przejmowanych na cele reformy rolnej i osadnictwa, jak i wydzielonych tytułem ekwiwalentu na podstawie dekretu z dnia 28 listopada 1945 r. (Dz. U. RP, nr 57, poz. 321), 19 sierpnia 1948 r., s. 87–88.

- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Bialskiego Referat Rolnictwa i Reform Rolnych do Urzędu Wojewódzkiego Dział Rolnictwa i Reform Rolnych Wydział Urządzeń Rolnych, 18 listopada 1947 r., s. 7–8.
- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Bocheńskiego Referat Rolnictwa i Reform Rolnych do Urzędu Wojewódzkiego Dział Rolnictwa i Reform Rolnych Wydział Urządzeń Rolnych, 12 listopada 1947 r., s. 9.
- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Chrzanowskiego Referat Rolnictwa i Reform Rolnych do Urzędu Wojewódzkiego Dział Rolnictwa i Reform Rolnych Wydział Urządzeń Rolnych, 20 listopada 1947 r., s. 13.
- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Dąbrowskiego Referat Rolnictwa i Reform Rolnych do Urzędu Wojewódzkiego Dział Rolnictwa i Reform Rolnych Wydział Urządzeń Rolnych, 10 listopada 1947 r., s. 15.
- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Miechowskiego Referat Rolnictwa i Reform Rolnych do Urzędu Wojewódzkiego Dział Rolnictwa i Reform Rolnych Wydział Urządzeń Rolnych w sprawie zwrotu właścicielom resztówek Luborzycza i Bukowska Wola, 14 listopada 1947 r., s. 19.
- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Myślenickiego Referat Rolnictwa i Reform Rolnych do Urzędu Wojewódzkiego Dział Rolnictwa i Reform Rolnych Wydział Urządzeń Rolnych, 24 listopada 1947 r., s. 21.
- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Nowosądeckiego Referat Rolnictwa i Reform Rolnych do Urzędu Wojewódzkiego Dział Rolnictwa i Reform Rolnych Wydział Urządzeń Rolnych, 9 listopada 1947 r., s. 23.
- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Nowotarskiego Referat Rolnictwa i Reform Rolnych do Urzędu Wojewódzkiego Dział Rolnictwa i Reform Rolnych Wydział Urządzeń Rolnych, 12 listopada 1947 r., s. 25.
- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Olkuskiego Referat Rolnictwa i Reform Rolnych do Urzędu Wojewódzkiego Dział Rolnictwa i Reform Rolnych Wydział Urządzeń Rolnych w sprawie zwrotu właścicielom resztówek, 18 listopada 1947 r., s. 27.
- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Tarnowskiego Referat Rolnictwa i Reform Rolnych do Urzędu Wojewódzkiego Dział Rolnictwa i Reform Rolnych Wydział Urządzeń Rolnych, 11 listopada 1947 r., s. 29.
- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Pismo Starostwa Powiatowego Wadowickiego Referat Rolnictwa i Reform Rolnych do Urzędu Wojewódzkiego Dział Rolnictwa i Reform Rolnych Wydział Urządzeń Rolnych, 20 listopada 1947 r., s. 31.
- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Pismo Urzędu Wojewódzkiego Krakowskiego Dział Rolnictwa i Reform Rolnych Wydział Urządzeń Rolnych do Starostwa Powiatowego Referat Rolnictwa i Reform Rolnych wg rozdzielnika, 5 listopada 1947 r., s. 1.

- Archiwum Narodowe w Krakowie (AN Kraków), Urząd Wojewódzki Krakowski II, sygn. 3138, Rozporządzenie Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych do Urzędów Wojewódzkich Wydziałów Rolnictwa i Reform Rolnych, 22 października 1947 r., s. 3.
Dziennik Urzędowy Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych 1947, nr 1, poz. 7.
Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. RP) 1945, nr 57, poz. 321.
Klusek, M., 2014, Nieruchomości ziemskie i ich właściciele w postępowaniach administracyjnych z lat 1944–1950 wywołanych realizacją dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej, Kraków Drukarnia Eikon Plus.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print:

Do cytowania – For citation:

Klusek, M. (2016). Nieruchomości ziemskie nieprawnie rozparcelowane w województwie krakowskim na podstawie dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej z września 1944 r. [Land properties parcelled out unlawfully in the Cracow Voivodeship under the decree on agricultural reform of September 1944]. *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych – Problems of Small Agricultural Holdings*, 1, 57–68. doi: <http://dx.doi.org/10.15576/PDGR/2016.1.69>.